

פרשת ויגש

במפגש המיוחד המופיע בתחילת פרשתנו, פרשת ויגש, קיים מפגש סוער בין יהודה ליוסף. והנה כשנתבונן לעומק בפסוקים נגלה סוד בפרשיית מכירת יוסף וחזרתו לחיק משפחתו ואומתו.

בהתבוננות זו אנו מוצאים שמופיע חותם פניו של יוסף פעמים רבות: א. "לא תוסיפון לראות פני" (מד כג). ב. "לראות פני האיש" (מד כו). ג. "כי נבהלו מפניו" (מה ג). ד. "אחרי ראותי את פניך" (מו ל). וכן גם בפרשת ויחי: "ראה פניך לא פיללתי" (מח יא).

ההדגשה המיוחדת של חותם פניו של יוסף נותנת לנו הסבר והבנה של סיפור עלילת יוסף כולה ויש לה את ההסבר הפנימי המאחד והחורז את כל מרכיבי המאורעות.

בשאלת הרמב"ן מדוע לא סיפרה התורה על בכייתו ותחנוניו של יוסף בעת השלכתו לבור ורק אחרי עשרים ושנים מגלה לנו התורה תוך כדי דברי הוידוי של האחים "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת" אבל בשעת המכירה דעתם הייתה נחרצת שהצדק איתם ונמצא שצעקותיו ותחנוניו של יוסף לא נכנסו באוזניהם.

הא למה הדבר דומה? לתינוק שצועק בעת קבלת החיסון והאם כביכול מתאכזרת על בנה ו"אינה שומעת" את בכייתו כי האם מבינה שכל מטרת החיסון היא טובת המשכו של התינוק. אולם אם יתברר שהייתה טעות בהזרקת החיסון, מיד יהמו רחמי האם וקול צעקתו ובכיו יבואו לאוזניה ותרגיש האם ב"עוול" שנעשה לבנה.

וכך בנמשל כל אותם עשרים ושנים שנה סברו האחים שנהגו כשורה ולא התייחסו לתגובת יוסף כשזרקוהו לבור כי באמת האמינו שזה לטובת תיקון המשפחה ועם ישראל. אך כאשר בצבצה ההכרה הפנימית בליבם שאכן היה פגם בשיקול דעתם מיד עלה קול בכיו ותחנוניו של יוסף.

נשאלת השאלה מהו הפגם שייחסו אחי יוסף ליוסף שבעקבותיו זרקוהו לבור ואחר כך מכרוהו? יוסף בצעירותו לבש כותנת פסים מיוחדת וסלסל בשערו והבליט בעיני האחים את החיצוניות- ומראה כביכול שאין לו פנימיות ושכולו "חוץ" וכדברי רש"י: "עושה מעשה נערות".

מסביב להכרת פנימיותו מתנהל מאבק ומכאן ההדגשה על "פני האיש".

יוסף בבית אביו מוכר ע"י אחיו כנער שטוטי העושה מעשי נערות במשבר גיל ה"טיפש עשרה" ושתוכו נראה ריק מתוכן ולכן הוא מושלך לבור ריק שאין בו מים, כמו אישיותו הריקנית, שרק נחשים ועקרבים יש בו- המשולים ליצר הרע ושאר שטנים הממלאים את אישיותו.

החיצוניות של יוסף אינה כפנימיותו אלא רק מעטפת חיצונית לכוחו ולתפקידו החשוב להאיר בין העמים ופנימיותו מלאה קדושה ו"שם שמים שגור בפיו".

במפגש הדרמטי לאחר שלא ראה יעקב את יוסף במשך עשרים ושנים התורה מתארת בפנינו: וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִקְרַבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיִּקְרָא אֵלָיו וַיִּפְּלֵ עַל-צִנְאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל-צִנְאָרָיו עוֹדֵף: וַיֵּאמֶר יִשְׂרָאֵל... ומדיוק בפסוקים אנו רואים שיעקב לא נפל על צווארי יוסף ובכה ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע. ואין הפשט שהגיע זמן קריאת שמע, אלא אמר יעקב יש לי אהבה עצומה לבשר ודם, הריני מקדיש זאת לשמים ובקריאת שמע ביטא יעקב את יחוד שמו יתברך וזהו רגע של אהבה לבורא עולם. הגמרא במסכת פסחים ובפסיקתא רבתי פל"א: "חשש יעקב שמא חס ושלום יש במיטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכיצחק שיצא ממנו עשו וקרא לבניו ובחן אותם להיות נאמנים למי שאמר והיה העולם והשיבו לו בניו: שמע ישראל אבינו ה' אחד. מיד פתח ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ובגמרא בברכות מסופר על רבי יהודה הנשיא כשהיה שונה לתלמידיו והגיע זמן ק"ש היה מפסיק ואומר הפסוק הראשון בלחש והיה מעביר ידו על פניו לקבל עול מלכות שמים ופירש הרא"ש שעשה כן כדי שיוכל לכוון מפני שהיה יושב בציבור ולא יכול לכוון בעיניים פתוחות וכן אנו נוהגים עתה כך כדי שלא יסתכלו בדבר אחר וכוונתם תהא ראויה.

א. העיקר בקריאת שמע הוא הפסוק הראשון: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים וזהו יחוד שמו הגדול.

ב. כתב האבודרהם: שמע היא דרך עדות כאילו כל אחד אומר לחבירו שמע שאני מאמין כי ה' אלוהינו הוא יחיד בעולמו.

ג. ובשעה שאומר אחד יכוון במילה אחד באות א'- כנגד שהוא יחיד בעולמו. ובאות ה'- שהוא מעל לשבעה רקיעים. ובאות

ד'- שהוא מולך על ארבע כנפות ורוחות הארץ.

ד. אמר ר' יהושע בן לוי: אע"פ שאדם קרא ק"ש בבית הכנסת מצווה לקרותה על מיטתו. ובמדרש: כשבא אחד מישראל לישן אינו ישן עד שימליך להקב"ה, "לא ישכב עד יאכל טרף" אמר בלעם על ישראל ורגע לפני השינה אומר: "ד' אלוקינו ד' אחד" והוא כעין קידוש ה' קודם שנתו שמפקיד רוחו ביד מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה.

ה. נתייחדה קריאת שמע במצוות הכוונה שהרי מי שלא כיוון לא יצא ידי חובה. ועל כן יש לכוון במיוחד בפסוק הראשון ולהודיע לכל העולם שה' אלוהינו, הוא האלוהים האחד והיחיד, הוא השליט בשמים ובארץ ובכל אדם ואומה. ויש לצרף כוונה זו שבלב לדיבור ועל כך באים הכתובים "ודברת בם" וע"י הכוונה והדיבור מעיד האדם על עצמו ומקבל עול מלכות שמים.

בתהליכי הירידה למצרים כשהאחים עומדים לפני יוסף, הוא מוכיח ומעמיד אותם על טעותם הנוראה וזהו כוונת הפסוקים: "פני האיש" "נבהלו מפניו"- מן הפנימיות המיוחדת של יוסף המלאה הוד.

וכך מובא בספר פחד יצחק: "הפנים הם המקום היחידי בכל גופו של אדם, אשר בו ניכרת היא, במידה ידועה התבלטות חומריותו של הגוף לגבי אורה של הדעת, כי הלא חכמת אדם תאיר פניו, ונמצא שלפי ערך התרבות כוח הדעת והמעטתו, בה במידה יגדל או יקטן זיו הפנים"

הצד הלשוני המשותף לפנים ולפנימיות, יסודו בהנחה שהפנים הוא המקום בגוף שהחוץ והפנים נפגשים, האור והעור הם השער לעולמו הפנימי של האדם הקבוע הוא בפנים.

בדרך הבנה זו הסביר רבינו צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק: "כשבא העת להתוודע להם, אז שוב לא הסתיר את מאור פניו מהם ואז הכירוהו ונבהלו ממאור פניו שראו בו שהוא יוסף... ועל זה אמר יעקב "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך" שהכיר במאור פניו כי עודנו עומד בצדקן בזיוו ובהדרו".

הגילוי המלא של יוסף בפנימיותו, בבת אחת נתברר לאחים מה נרמז וזכור ונרמז בדברי יוסף על ראית פניו. הבנת הפנימיות מאז והעמדת האחים על טעותם מסכמת את התהליך השנאה: "וילכו גם אחיו ויפלו לפניו".

בברכת שבת שלום
הרב יעקב ציקוטאי